

Vánoční nadělení roku 1623

20. prosince 2019 v 8:31

Císařským mandátem ze 14. prosince roku 1623 byl vyhlášen největší státní bankrot v našich dějinách. V samotných Čechách jej místodržící kvůli obavám z nepokojů oznámil až patentem z 28.12. téhož roku. Šlo o vyvrcholení postupného snižování obsahu stříbra v mincích, ražených nejprve v českých, ve finále ve většině mincoven českého Království (tedy včetně Moravy a Slezska) a Dolních Rakous. Tzv. velká mincovní kalada, jak je někdy tento úpadek státních financí také označován, devalvovala většinu inflačních mincí vydaných v předchozích dvou a půl letech na zlomek jejich dosavadní hodnoty. Např. hrubé mince v hodnotách 120, 140 a 150krejcarů od sklonku prosince 1623 platily shodně pouhých 20 krejcarů, 60, 70 a 75krejcarů shodně 10 krejcarů, 12 a 15krejcarů 1,5krejcaru, tříkrejcarů jen 3/8krejcaru. Mělo to několik příčin a důvodů...



Čechy, Ferdinand II., Jáchymov, 150krejcar 1621 (po 14.12.1623 s hodnotou 20 krejcarů!)

S uvedeným tzv. zlehčováním mince začaly všechny tři královské mincovny v Čechách od roku 1621 a to ještě v císařské režii, resp. v režii krále místodržícího v Čechách Karla, knížete Lichtenšteina. V království byla čerstvě potlačena stavovská vzpoura a bělohorské vítězství Ferdinanda II. začalo přinášet vedle zatýkání stavovských předáků a konfiskací jejich majetku i nebývalé kořistění z mincovního regálu. Na mincích byla prostě a jednoduše zvyšovaná nominální hodnota peněz - jen změnou čísla na minci vyraženého. V některých případech se dokonce nečekalo ani na vyhotovení nového razidla a hodnota se speciálním puncem přerazila přímo na minci - takže ze 60krejcaru byl 70krejcar, nebo ze 120krejcaru 140krejcar. V průběhu roku 1621 se tak od 120 krejcaru postupně zvyšovala nominální hodnota na první pohled té samé mince nejprve na 140krejcarů a nakonec až na 150krejcarů.



Čechy, Ferdinand II., K. Hora, 70krejcar 1621 (vzniklý ze 60krejcaru přerazením hodnoty!)

Tyto hrubé mince jsou často označovány jako tolary (lehké tolary o 120 - 150 krejcarech), nicméně s původním předbělohorským tolařem měly společný jen vnější vzhled. České stavy zavedly do měnového systému krejcarů a tyto hrubé mince byly ekvivalentem uvedeného násobku krejcarů - čili mincemi krejcarového systému. Skutečné plnohodnotné tolařové mince se po Bílé Hoře v Čechách razily jen vzácně a krátce v jáchymovské mincovně a z peněžního oběhu jako kvalitní mince společně s těmi předbělohorskými rychle vymizely (ať už tezaurací nebo přetavováním pro ražbu inflačních peněz).



Čechy, Ferdinand II., Praha, 75krejcar 1621 (po 14.12.1623 s hodnotou 10 krejcarů!)

Paralelně s úpravou hodnoty vyznačené na mincích probíhalo i neviditelné (očím laika skryté) ubírání na obsahu drahého kovu (stříbra) v mincovní slitině. Od jara roku 1621 bylo několikrát nařízeno snížení ryzosti kovu. K tomu byla zavedena výroba 48krejcarů, které se daly snadno zaměnit za starší, jakostnější ražby zimního krále Fridricha Falckého. To vše mělo samozřejmě za následek nebývalý růst cen - zkrátka inflaci se vším všudy. Stále toho ale nebylo dost...



Čechy, Ferdinand II., Jáchymov, 3krejcar 1622 (po 14.12.1623 s hodnotou 3/8 krejcaru!)

Koncem roku 1621 byl císařem odsouhlasen pronájem mincoven v Čechách na dobu jednoho roku konzorcium podnikatelů a finančníků s ročním nájemným ve výši 4 miliony zlatých rýnských. Od poloviny ledna následujícího roku však dostalo tzv. de Witteho konzorcium (nazývané podle předního finančníka Hanse de Witte) do pronájmu většinu mincoven ve všech zemích Koruny české a dolních Rakousích za konečnou sumu 6 mio zl.r.. Konzorcium využilo dalších cest, jak mince zlehčit. Bylo kupříkladu využito nepřesné formulace nájemní smlouvy ohledně hmotnostní jednotky, ze které se měly mince v pronajatých mincovnách razit a tak byla zaměněna původně zamýšlená vídeňská hřivna (cca 280g.) za pražskou hřivnu (cca 253g.). Kníže Lichtenstein jako člen konzorcia k tomu plnou vahou svého místodržitelského úřadu posvětil nucené přijímání inflačních mincí v peněžním styku a zákaz oběhu předbělohorských kvalitních mincí a jejich povinnou výměnu za nově vydávané mince.



Čechy, Ferdinand II., Praha, 15krejcar 1623 (po 14.12.1623 s hodnotou 1,5 krejcaru!)

Členové konzorcia, mezi které patřily i nejvýznamnější osobnosti doby (vedle již uvedeného pražského místodržícího např. pozdější generalissimus císařských vojsk Albrecht z Valdštejna, pozdější krumlovský vévoda Jan Oldřich z Eggenberga nebo olomoucký biskup - kardinál František z Ditrichštejna), si přišli na ohromné peníze zejména z dodávek stříbra do královských mincoven. Další zisky pak plynuly nejen členům konzorcia, ale všem, kdo skupovali pobělohorské konfiskáty zabavené představitelům revoltujících stavů, a to z rozdílu cen nemovitostí (panství) stanovených v předbělohorské plnohodnotné měně, avšak placených inflačními - zlehčenými penězi (nazývanými též kiprovou = z větší části měděnou nebo dlouhou mincí = dlouho se muselo počítat, než se dopočítalo).



Čechy, Ferdinand II., Kutná Hora, 1/2tolar 1624 (plnohodnotná mince tzv. dobrého zrna)

Situace dospěla do neudržitelných rozměrů, kdy již musel zasáhnout vídeňský císařský dvůr, který rozhodl neprodloužit konzorciu nájemní smlouvu a dal od poloviny roku 1623 razit plnohodnotné tolarové mince, jež se od těch inflačních na první pohled odlišovaly vyobrazením celé postavy stojícího císaře ve zbroji s mečem u pasu a žezlem a říšským jablkem v rukách. Když pak císařští finančníci spočítali způsobené škody, bylo jediným východiskem vyhlášení státního bankrotu. Inflační krejcarové mince byly drasticky devalvované na ~16-6% původní hodnoty. Vyhlášený mincovní úpadek (Münz-Calada) tak postihl především ty, kdož měli na hotovosti větší částky v inflačních mincích.

Po vyčíslení škod, které machinacemi v českých, moravských a slezských a dolnorakouských mincovnách utrpěl císařský erár (vyčísleno na téměř 11 mio zl.r.!) bylo samozřejmě nařízeno vyšetřování a hledání viníků. Vyšetřování se však neskutečně vleklo. Během něj zemřel vlastní rukou finančník Jan de Witte, který celé konzorcium navenek zastupoval a dědici knížete Lichtenštejna se zpovídali vyšetřovací komisi ještě v průběhu čtyřicátých let. Oficiálně bylo vyšetřování ukončeno dokonce až na počátku 18. století. Protože však byli viníci především z řad exponovaných a vlivných šlechticů, vyznělo vyšetřování, jak už to v podobných případech bývá, dovytracena.